

Марина КОМІНА,

orcid.org/0000-0003-2973-0165

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри іноземних мов

Харківського національного університету мистецтв імені І.П. Котляревського

(Харків, Україна) *komina.hnusa@gmail.com*

ОСОБЛИВОСТІ ВИПРАВЛЕННЯ ПОМИЛОК В УСНОМУ МОВЛЕННІ КИТАЙСЬКИХ СТУДЕНТІВ: ЕТНОПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Метою статті було з'ясувати доцільність і специфіку виправлення помилок в усному мовленні інофонів з Китаю та узагальнити найбільш дієві шляхи їх виправлення або уникнення, ураховуючи національно-психологічні особливості цієї студентської аудиторії. Теоретико-методологічну основу роботи складають напрацювання українських та зарубіжних вчених, присвячені викладу теоретичних аспектів поняття мовленнєвої помилки, основних типів та методів її корекції. Залежно від критеріїв розрізнення виділено базові типи лінгвістичних огріхів, серед яких інтралінгвальні та міжмовні; фонетичні, лексико-семантичні, морфолого-синтаксичні та прагматичні; так звані глобальні та локальні помилки тощо. Сформульовано основні причини труднощів під час вивчення української мови китайцями (разючі типологічні відмінності двох мовних систем, раціонально-логічний стиль опанування іноземної мови інофонами, розбіжності в ментальності представників східної та слов'янської культур тощо). Провідними етнопсихологічними особливостями представників китайського світу визначено колективізм, високу залежність від групи, специфічну єдність на основі чіткого розподілу ролей, працелюбність, терплячість, наполегливість, витримку, спокійність, несибагливість, пристосовуваність, беззаперечність авторитету старших, високу формалізованість стосунків між педагогом і учнем тощо. Запропоновано розглядати корекцію усних мовленнєвих помилок як своєрідну лінгводидактичну стратегію, що поєднує в собі сукупність процесів ідентифікації, співвідношення, відбору та попередження найпоширеніших лінгвістичних порушень у тісному зв'язку з національно-психологічними характеристиками аудиторії навчуваних. Найбільш результативними методами коригування помилок під час говоріння китайських студентів українською мовою визнано самокорекцію, колективну роботу, наслідування авторитетного носія мови, тренувальні вправи та опору на зорове сприйняття.

Ключові слова: лінгвістична помилка, усне мовлення, комунікативно-орієнтований підхід, етнопсихологічний аспект, колективізм, формалізм, самокорекція.

Maryna KOMINA,

orcid.org/0000-0003-2973-0165

Candidate of Philological Sciences,

Senior Lecturer at the Foreign Languages Department

Kharkiv Ivan Kotlyarevsky National University of Arts

(Kharkiv, Ukraine) *komina.hnusa@gmail.com*

FEATURES OF THE CORRECTION OF ERRORS IN ORAL SPEECH OF CHINESE STUDENTS: ETHNO-PSYCHOLOGICAL ASPECT

The purpose of the article was to find out the expediency and specificity of correcting errors in the oral speech of inophones from China and to summarize the most effective ways of correcting or avoiding them, taking into account the national and psychological characteristics of this student audience. The theoretical and methodological basis of the work consists of the work of Ukrainian and foreign scientists, devoted to the presentation of the theoretical aspects of the concept of speech error; the main types and methods of its correction. Depending on the criteria of distinction, the base types of linguistic mistakes are highlighted, including intralingual and interlingual; phonetic, lexical-semantic, morphological-syntactic and pragmatic; so-called global and local errors, etc. The main reasons for the difficulties in learning the Ukrainian language by the Chinese are formulated (striking typological differences between the two language systems, the rational-logical style of mastering a foreign language by inophones, differences in the mentality of representatives of Eastern and Slavic cultures, etc.). The leading ethnopsychological features of representatives of the Chinese world are defined as collectivism, high dependence on the group, specific unity based on a clear division of roles, hard work, patience, persistence, endurance, calmness, unpretentiousness, adaptability, undisputed authority of elders, high formalization of relations between teacher and student, etc. It is proposed to consider the correction of oral speech errors as a kind of linguistic didactic strategy, which combines a set of processes of identification, correlation, selection and prevention of the most common linguistic violations in close connection with the national and psychological

characteristics of the audience of learners. Self-correction, collective work, imitation of an authoritative native speaker, training exercises, and relying on visual perception are recognized as the most effective methods of correcting errors when Chinese students speak Ukrainian.

Key words: *linguistic error, oral speech, communication-oriented approach, ethnopsychological aspect, collectivism, formalism, self-correction.*

Постановка проблеми. Проблема виправлення помилок в усному мовленні студентів займає одне з центральних місць у методиці викладання іноземної мови, зокрема української. Її вирішення є запорукою забезпечення продуктивності комунікації як чи не найважливішого завдання вивчення мови взагалі. Не можна заперечувати також той факт, що процес оволодіння новою мовою безпосередньо пов'язаний з етнопсихологічними особливостями научуваних, специфікою рідної для них мовної системи. А оскільки Україна та Китай – це два багато в чому протилежних типи культур, два світорозуміння, дві ментальності, дві мови, обумовлені різними соціокультурними цінностями (Жунсі, 2013: 37), доцільним буде з'ясувати особливості такої різновекторної взаємодії, зокрема під час викладання української мови як іноземної, а саме на етапі виправлення помилок. Тільки той викладач, який володіє знаннями про ментальні відмінності, що визначають емоційні реакції студентів, їхній спосіб мислення, особливості національної поведінки, має змогу створити для студентів сприятливу психологічну атмосферу та ефективно організувати навчальний процес, досягнувши найвищих педагогічних результатів (Моргунова, 2022: 25).

Аналіз досліджень. Проблема виправлення помилок у мовленні інофонів є розробленою в науковому світі, про що свідчить значна кількість вітчизняних і зарубіжних досліджень, в основному присвячених феномену помилки, причинам виникнення, попередження й виправлення лінгвістичних огріхів, зокрема з точки зору формування іншомовної компетенції (К. Бейлі, Дж. Едж, О. Лось, О. Лях, І. Муляр та ін.). Щодо національно орієнтованих методик навчання української як іноземної саме китайської студентської аудиторії встановлено, що це питанням не є широко розробленим у філології (В. Груцяк, Н. Моргунова, Ху Жунсі та ін.). Тим більше досі не існує загальноприйнятої стратегії виправлення та попередження мовленнєвих помилок саме слухачів з Китаю.

Відтак **мета нашої роботи** – проаналізувати найпоширеніші типи помилок в усному іншомовному мовленні студентів, зокрема з Китаю; з'ясувати основні причини їх виникнення й узагальнити найбільш дієві методи та прийоми їх виправлення або попередження.

Виклад основного матеріалу. Передусім варто звернути увагу на специфіку контролю за усним мовленням студента, зокрема на те, що, згідно з концепцією комунікативно-орієнтованого навчання, основним завданням цього виду діяльності є формування комунікативної компетенції інофона, а це означає: провідного значення набуває саме зміст студентського висловлювання, тоді як виправлення помилок у такому випадку є вторинним. Однак применшувати роль корекції усних помилок теж не варто, оскільки саме вони «сигналізують про неуспішність засвоєння, об'єктивні труднощі оволодіння мовним матеріалом, недостатній рівень автоматизації мовних кліше» (Лось, 2013: 133).

Щодо теоретичних аспектів окресленого питання було з'ясовано, що мовна помилка – це некоректний для певних умов функціонування вибір одиниць з ряду однорівневих або з-поміж членів однієї парадигми. На думку дослідників, такі помилки пов'язані з дидактичними причинами або з явищем мовної інтерференції. Також наголошувалося на ролі лінгвістичних і психологічних причин, адже мовленнєва помилка часто розглядається як специфічний тип експлікації засобами іноземної мови своєї картини світу, калькування якої призводить до порушення законів побудови й правил функціонування мовної системи, що вивчається (Бейлі, 1985; Едж, 1989; Лях, 2008). Таким чином, розгляд явищ української мови крізь призму іншомовної ідентифікації дозволить педагогові виявити принципи організації та викладання мовного матеріалу в іншомовній аудиторії й визначити шляхи формування вторинної мовної компетенції.

Під виправленням же слід розуміти будь-яку реакцію незгоди зі змістом або формою висловлювання. Подібні дії, як відомо, можуть проводитися викладачем, власне студентом або іншими студентами (Едж, 1989: 12). Таким чином, в умовах новітніх тенденцій розвитку освітнього процесу, коли студент постає не об'єктом, а суб'єктом навчання, викладач може перекласти цю не надто приємну в психологічному плані функцію на інших учасників мовленнєвої ситуації, тим самим підкресливши активну позицію самого мовця й наголосивши на важливості самокорекції або корекції з боку інших мовців (взаємоко-

рекції) (Бейлі, 1985: 98). Вибір коригувальника, тобто особи, яка виправлятиме помилки, постає не менш відповідальним завданням, що потребує вирішення педагогом під час визначення єдиної стратегії коригування помилок в усному мовленні.

Ще одним важливим аспектом є ідентифікація помилки перед її виправленням, оскільки традиційне «виправлення заради виправлення», коли викладач, наголошуючи на помилці, вимагає від студента знання теоретичних правил, просто не має сенсу. Тому в комунікативній методиці рішення «виправляти» чи «не виправляти» помилки має прийматися відповідно до виду та мети роботи (Лось, 2013: 134–135).

Далі спробуємо класифікувати основні типи лінгвістичних огріхів, враховуючи різні критерії. Так за типом інтерференції помилки поділяються на дві великі групи: інтерлінгвальні, або міжмовні (залежать від мовної взаємодії), причиною виникнення яких є міжмовна інтерференція, та інтралінгвальні, або внутрішньомовні, що виникають унаслідок внутрішньомовної інтерференції, тобто поплутання категорій мови, що вивчається.

Залежно від мовного рівня розрізняють такі помилки: фонетичні (фонологічні); лексико-семантичні (вживання слів, що не відповідають загальному контексту, або викривлення значення лексеми); морфолого-синтаксичні (наприклад, помилка в закінченні під час відмінювання дієслова або порушення порядку слів) та прагматичні (висловлювання некоректне для конкретної ситуації).

До типології соціокультурних відхилень зараховують: помилки на рівні соціокультурних знань, тобто помилкове осмислення допоміжної контекстуальної лексики; помилки на рівні мовної поведінки комунікантів (наприклад, вибір інтонації, розстановка пауз, темп мовлення, характерні для рідної мови студента); помилки на тлі загальної письмової культури мовлення (наприклад, неправильне вживання форм звертання); поведінкові, або екстралінгвістичні, невербальні (безпосередньо не пов'язані з використанням іноземної мови, але такі, що прямо впливають на якість процесу спілкування, наприклад, порушення норм комунікативної поведінки: комунікабельність – мовчазність, емоційність – стриманість; недотримання правил вибору форми одягу). Для попередження такого типу помилок, пов'язаних з недостатніми рівнем соціокультурної компетентності, необхідно своєчасно акцентувати на міжкультурних відмінностях (Бейлі, 1985: 105).

Загальноновизнаним є також розрізнення систематичних та одиничних (несистематичних) помилок. Так О. Лях під першими розуміє відхилення,

які може ідентифікувати сам студент, чого не можна сказати про помилки компетенції, оскільки той, хто вивчає мову, або ще зовсім не знайомий з її структурою й тому помиляється, або просто неправильно розуміє якість чи категорію (Лях, 2008: 84).

Якщо говорити про загальні принципи продуктивної корекції помилок в усному іншомовному мовленні, передусім слід зазначити, що вона здебільшого залежить від методів навчання й обраної навчальної концепції. Так, на думку К. Бейлі, методи, скеровані переважно на вивчення структурних особливостей мови (граматико-перекладний тощо), вимагають виправлення всіх помилок без винятку, тоді як, наприклад, комунікативний, передбачає втручання викладача в мовлення студентів лише в крайньому випадку: метою навчання визнається вміння брати участь у комунікації, а мовної грамотності відводиться другорядна роль (Бейлі, 1985: 112). Мовні порушення залежно від впливу на розуміння мови, за О. Ляхом, поділяють на комунікативно значущі («глобальні» помилки), що перешкоджають розумінню сенсу висловлювання, та комунікативно незначущі («локальні» помилки), які частіше за все є відхиленням від певних мовних норм, але не впливають на розуміння змісту повідомлення в цілому (Лях, 2008: 84).

Серед найпоширеніших методів корекції мовленнєвих помилок іноземних студентів, за словами О. Лось, варто відзначити метод корекції шляхом аналізу помилки; фокусування лише на найбільш розповсюджених помилках шляхом використання наочності із зображенням неправильного варіанта; «підслуховування» за роботою студентів у мікрогрупах; метод залучення жестів (наприклад, піднятий угору вказівний палець може слугувати сигналом до виправлення помилки). Продуктивно в цьому плані є також робота в студентських групах, об'єднаних за спільністю граматичних проблем. Принципова новизна такої вправи полягає в можливості виправлення проблемного моменту самими студентами в умовах колективної роботи. Безперечно, така взаємодія створює в групі сприятливу атмосферу, нейтралізує напруження, що нерідко виникає, коли на помилці наголошує викладач (Лось, 2013: 140). Чи не найдієвішим, на нашу думку, є виправлення помилок у контексті такого альтернативного методу як сугестопедія. Мова йде про створення специфічної атмосфери, яка має стимулювати процес навчання. До того ж студент на першому занятті отримує так звану нову, іноземну, ідентичність (іноземне ім'я, місце проживання в країні, мову якої вивчає, нову професію тощо). Під час занять він просто грає роль, а педагог зважає на це, навіть коли виправ-

ляє помилки, відповідно, можна припустити, що всі свої помилки та негативну реакцію викладача на них студент співвідносить з новою роллю, тож сприймає спокійніше.

Говорячи про особливості подібної роботи з представниками китайської культури, варто зауважити, що для них саме говоріння як вид мовленнєвої діяльності становить найбільшу проблему. За словами В. Груцяк, це пов'язано з «не комунікативним» (як у більшості арабських і африканських представників), а з раціонально-логічним стилем оволодіння іноземною мовою (Груцяк, 2015: 19). Велика кількість учнів у класі, відсутність у педагога можливості застосовувати індивідуальний підхід до кожного суб'єкта навчального процесу в середній школі Китаю сформували специфічну китайську освітню модель, в основі якої заучування матеріалу, позбавлене будь-якої аналітичної чи творчої складової (Груцяк, 2015; Моргунова, 2022). Тому, погоджуючись із думкою Н. Моргунової, зазначмо, що для подолання цих труднощів викладачеві необхідно планувати навчальний процес так, щоб усі види мовленнєвої діяльності були органічно пов'язані (Моргунова, 2022: 27). Для подолання психологічного бар'єру перед комунікацією на початковому етапі викладач може застосовувати метод заучування мовних кліше, поєднуючи його з обов'язковою опорою на візуальне сприйняття матеріалу. Таким чином, долаючи стрес від нової, незвичної для китайців навчальної діяльності, поступово формувати впевненість у власних силах наuczуваних, стимулюючи до подальшої комунікативної активності. Відповідно, у такій ситуації йдеться про виправлення лише «локальних» помилок.

Ще однією суттєвою причиною виникнення огріхів у мовленні інофонів дослідники називають істотне розходження типологічно далеких української та китайської мов. Наприклад, В. Груцяк підкреслює специфічну фонетичну систему останньої: «виділяють чотири варіації інтонації складів, які називаються тонами (високий рівний, висхідний, спадно-висхідний і різко спадний)» (Груцяк, 2025: 19). У нормативній «путунхуа» виділяють близько 300 складів, тоді як в українській існує необмежена кількість варіацій поєднання звуків. Вчена наголошує: «кожен китайський склад має свій тон і відповідно несе свій смисл, він майже не підлягає звуковим видозмінам і збігається з морфемою, що не характерно для слов'янських мов» (Груцяк, 2015: 19). Упорівнюючись до слова, він має наголос і специфічне графічне зображення і, залежно від тону, змінює своє значення. Відтак найпоширенішими в усному мовленні китайців є саме фонетичні помилки (неправильний наго-

лос; поплутання звуків, наприклад, [л] замість [р], який відсутній в їхній мові; проблеми з керуванням слів у реченні через відсутність зміни форм слова) (Груцяк, 2015: 19).

Слід підкреслити важливість урахування відмінностей у ментальних особливостях східного та слов'янського психотипу особистості під час викладання української мови. Науковці виділяють такі риси, як: традиціоналізм, консерватизм, шанобливе ставлення до старших за віком, колективізм, висока залежність від групи, переважання інтровертних орієнтацій над екстравертними, працелюбність, наполегливість, терплячість, пристосовуваність тощо (Груцяк, 2025: 21; Моргунова, 2022: 26; Ху Жунсі, 2013: 39). Тож, на нашу думку, для подолання мовленнєвих недоліків під час вивчення української мови як іноземної викладач повинен активно задіювати згадане вище вміння китайських студентів самостійно наполегливо вдосконалювати власне мовлення. Доцільними будуть наслідування носія мови, тренувальні вправи з ретельним відпрацювання вимови звуків з використанням аудіозаписів, які можуть стати ефективним засобом корекції мовлення, важливою ланкою в подоланні орфоепічних помилок. Правильно використовуючи свій педагогічний авторитет, викладач також може обережно підводити учнів до самовиправлення або тактовно виправляти допущені ними лінгвістичні огріхи, уникаючи принципу персоналізації, ніби підсумовуючи загальні здобутки й вади групи доти, доки вимова не буде правильною. Перекладання відповідальності за помилку на весь студентський колектив дасть змогу уникнути неприйнятної для китайців безпосередності в стосунках та допоможе «не втратити обличчя» інофонові, який припустився великої кількості помилок під час говоріння. Отже, процес встановлення контактів з носіями аналітичної мови має бути формалізованим, подібно до того, як китайські слова пов'язуються між собою через формальну структуру речення та службові слова (Кірсонова, 2005: 32).

Показовим і важливим для побудови правильної педагогічної стратегії щодо продуктивної взаємодії викладача іноземної мови зі студентом з Китаю є розуміння того, що чітко фіксована структура китайського речення формує настанову на світ як на логічне й передбачуване утворення (тоді як носії української мови, де синтаксична структура не фіксована, вважають світ непередбачуваним) (Кірсонова, 2005: 31). Це означає, що педагог повинен послідовно методично доносити до учнів основні завдання того чи іншого виду мовленнєвої діяльності (у нашому випадку цілеспрямованої корекції орфоепічних помилок),

унікаючи відхилень від основного предмета розмови, непрямого шляху до мети своїх висловлювань – таким чином інофони поступово розширюватимуть та поглиблюватимуть свої знання та практичні вміння (Ху Жунсі, 2013: 39).

Висновки. Підсумовуючи, зазначмо, що виправлення помилок в усному іншомовному мовленні студентів, зокрема китайських, на заняттях з української мови як іноземної можна кваліфікувати як своєрідну лінгводидактичну стратегію, яка передбачає ідентифікацію помилки, співвідношення її з рівнем мовної підготовки конкретного студента, фазою заняття та добір най-

більш доцільного метода її корекції з урахування національно-психологічних особливостей аудиторії. Зважаючи на традиціоналізм, формалізм та раціонально-логічне сприйняття мовної картини світу китайцями, найоптимальнішими методами коригування помилок під час їхнього говоріння є самокорекція, робота у групах, наслідування авторитетного носія мови, тренувальні вправи, опора на візуальні способи сприйняття інформації тощо. Перспективним вважаємо розроблення новітніх методів виправлення мовленнєвих помилок, центральне місце в яких займатиме вдало організована педагогом студентська самокорекція.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Груцяк В. І. Деякі особливості навчання китайських учнів на підготовчому відділенні для іноземних громадян. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*. 2015. Вип. 27. С. 16–24.
2. Кірносова Н. Мова і поведінка китайців. *Китайська цивілізація: традиції та сучасність* : зб. ст. Київ, 2005. С. 31–34.
3. Лось О. В. Про деякі аспекти попередження та виправлення помилок в іншомовному мовленні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 8. С. 133–142.
4. Лях О. В. Вибір стратегії щодо виправлення помилок у процесі навчання іноземної мови. *Інноваційна педагогіка*. 2008. № 8. С. 82–85.
5. Моргунова Н. С. Особливості дистанційного навчання китайських студентів української мови як іноземної: психолого-педагогічний аспект. *Інноваційна педагогіка*. 2022. № 52 (2). С. 24–28.
6. Муляр І. В. Подолання мовленнєвих недоліків під час вивчення української мови як іноземної. *Консорціуми університетів: забезпечення сталого розвитку закладів вищої освіти України та їхньої конкурентоспроможності* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Донецьк, 20–21 жовтня 2020 р. Донецьк, 2020. С. 52–54.
7. Ху Жунсі. Соціокультурні особливості адаптації китайських студентів до навчання в університетах України. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2013. № 1. С. 36–41.
8. Bailey K. M. Classroom-centered research on language teaching and learning. *Beyond Basics: Issues and Research in TESOL*. Rowley : Newbury House, 1985. P. 95–121.
9. Edge J. Mistakes and Correction. Longman Keys to Language Teaching. Harlow : Longman, 1989. 80 p.

REFERENCES

1. Hrutciak V. I. (2015) Deiaki osoblyvosti navchannia kytajskikh uchniv na pidhotovchomu viddilenni dlia inozemnykh hromadian. [Some peculiarities of Chinese students' education at the preparatory department for foreign citizens] *Vyklyadannya mov u vyshchyykh navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi. Mizhpredmetni zviyazky. Naukovi doslidzhenia. Dosvid. Poshuky*. – Language teaching in higher education institutions at the modern stage. Interdisciplinary connections. Scientific research. Experience. Search, 27. 16–24. [in Ukrainian].
2. Kirnosova N. (2005) Mova i povedinka kytajtsiv. [Language and behavior of the Chinese] *Kytajska tsyvilizatsiia: tradytsii ta suchasnist: zb. st.* – Chinese Civilization: Tradition and Modernity: coll. of articles. Kyiv. 31–34. [in Ukrainian].
3. Los O. V. (2013) Pro deiaki aspekty poperedzhennia ta vypravlennia pomylok v inshomovnomu movlenni. [About some aspects of error prevention and correction in foreign language speech] *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*. – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies, 8. 133–142. [in Ukrainian].
4. Liakh O. V. (2008) Vybir stratehii shchodo vypravlennia pomylok u protsesi navchannia inozemnoi movy. [Choosing a strategy for correcting errors in the process of learning a foreign language] *Innovatsiina pedahohika*. – Innovative pedagogy, 8. 82–85. [in Ukrainian].
5. Morhunova N. S. (2022) Osoblyvosti dystantsiinoho navchannia kytajskikh studentiv ukrainskoi movy yak inozemnoi: psykholoho-pedahohichni aspekt. [Peculiarities of distance learning of Chinese students of Ukrainian as a foreign language: psychological and pedagogical aspect] *Innovatsiina pedahohika*. – Innovative pedagogy, 52. 24–28. [in Ukrainian].
6. Muliar I. V. (2020) Podolannia movlenniemykh nedolirik pid chas vyvchennia ukrainskoi movy yak inozemnoi. [Overcoming speech defects during the study of the Ukrainian language as a foreign language] *Tezy dopovidei Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Konsortsiiumy univertsitetiv: zabezpechennia staloho rozvytku zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy ta yikhnoi konkurentospromozhnosti»*. – Abstracts of reports of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference «University Consortiums: Ensuring the Sustainable Development of Higher Education Institutions of Ukraine and Their Competitiveness». Donetsk. 52–54. [in Ukrainian].
7. Khu Zhunsi. (2013) Sotsiokulturni osoblyvosti adaptatsii kytajskikh studentiv do navchannia v univertsitetakh Ukrainy. [Socio-cultural features of adaptation of Chinese students to study at Ukrainian universities] *Visnyk Dnipropetrovskoho univertsytetu imeni Alfreda Nobelia: Pedahohika i psykholohiia*, 1. 36–41. [in Ukrainian].
8. Bailey K. M. Classroom-centered research on language teaching and learning. *Beyond Basics: Issues and Research in TESOL*. Rowley : Newbury House, 1985. P. 95–121.
9. Edge J. Mistakes and Correction. Longman Keys to Language Teaching. Harlow : Longman, 1989. 80 p.